

5

João Lino 3589 (v. de Busaco)

Falcao: —

AD INVICTISSIMUM ICANNEM TER
TIVM LV SITANIAE REGEM
HIERONYMI OSORII
EPISTOLA.

VM MVLTAE SINT
Rex invictissime, quae magnam
vim habeant ad hominum vitam
vel recte constituendam, vel fun-
ditus evertendam: tum nihil est
quod in utranque partem tantum
valeat, quantum ardens quoddam
audis, & fame desiderium.

Primum enim adeo late patet, ut nullus sit neque tanta hu-
manitate praeditus, neque tam agrestis & inhumanus, neque
tantis honoribus insignis, neque tam obscurus & ignotus, ne-
que tot virtutis ornamentis excultus, neque tam multis fla-
gitijs coopertus, qui non flagret infinita quadam gloria cupidi-
tate. Deinde ita est id communibus sensibus infixum, ut neque
vi rationis euelli, neque lege, aut more ullo mutari, neque ullo
metu coerceri, & comprimari possit. Postremo tam vehemens
est, ut animum nullo in loco consistere patiatur: Sed semper
incensum trahat, & rapiat ad maiora indies, & altiora in-
flamato studio consecranda. Ex hoc autem animi motu claris-
sime virtutes, ex eodem terribissima vitia nascuntur. Acuit
enim industriam, animosque ad res acriter, & animose geren-
das excitat: ita tamen, ut alios ad ius humanae societatis
tuendum, patriamque beneficijs immortalibus obliganda

ad leges nefarie tollendas, & Rēp. delēdā sollicitet. Vt enim antiquissima cōmemorē, illi primi vrbium conditores, qui homines in syluis bestiarum more dissipatos vnum in locum cōpulerunt, & in ciuili vitæ societate conuocarunt, omnes quod ex historijs cōstat ardenti gloriæ cupiditate fuerunt in studium tā præclari muneris incitati. Quid qui optimis legibus, & institutis ciuitates suas ad summā æplitudinē perduxere? Quid qui pro patria caput suum in maximum vitæ discrimen intulere? Quid qui maximarum artium disciplinis ciues suos excoluere? Num obscurum est neminē sese sine magna spe laudis vel ad homines inter se iustitiæ munere conciliandos, vel ad Rēp. virtute & industria defendēdā, aut ingenij muneribus illustrādā contulisse? Cōtra vero qui patrias euertere, aut scelere & amētia cōuulsere, omnes fuerunt ad tā tetrum, & tā immane facinus gloriæ cupiditate cōpulsi. Vtriusque autē rei, ciuitatis vnius varij casus infinita exōpla suppeditant. Si enim inuestigare velimus per quos fuerit olim Roma fundata, eiusque imperium latissime propagatum, vt a Romulo ordiamur, & seriē illā clarorum hominum, vsque ad extrema florētis imperij tempora perdiscamus, intelligemus omnes adeo appetentes laudis & gloriæ fuisse, vt illius parandæ causa neque laborē vllum fugerint neque vitæ periculum recusarint. Rursus si naturā spectemus eorum Romanorum, qui Romanum iperium per summum scelus euerterunt, aut saltē de illius pernicie, & interitu cogitarunt, omnes reperiemus ad gloriæ cupiditatē incredibiler exarsisse. Hoc autē neque in vnius tantum ciuitatis

annalibus, neque in vna tantū memoria hominum, sed apud
ōnes nationes in omni etate cernere licet, nullum esse scelus
immane, nullum facinus impium, nullā scētā pestilētē, nullū
Reip. turbulētum motum, qui non ab appetitu glorie nasca
tur. Non igitur immerito viri sapiētia præstantes cum ani
maduertissent, ab hoc insito laudis appetitu, & bona quā plu
rima, & infinita mala proficisci, quasi ācipiti sentētia in va
rias partes distracti, modo iuuentutē ad summā glorie stu
dium cohortandā, modo ab illa, quasi a magna virtutis, &
constātiæ labe deterrēdā exstimabant. Quid hic sactarū
literarū monimēta cōmemorē? Explicari enim non potest
quā sepe, & quāta orationis vi, nos ad summū studium im
mortalis nominis instāmēt. Rursus autē nihil est in illis tam
dira pœna sactū, quā ne quis honores ābiat, ne principatum
appetat, ne cupiditate laudis efferatur, vsque adeo vt omne
Christiana pietatis fundamētū in contēptu glorie cōsistat.
Quid igitur? Vt sit vel in casibus humanis, vel in doctorū
hominū scriptis tanta diffēsio, nū id etiā coelesti disciplinæ
tribuēdū est, vt illius præceptis imbuti explicare nequeamus
sit ne nobis gloria cōsectāda, an summa potius animi cōtētione
repellenda? Sed nimirū nihil animis nostris impressū, & in
iustum est, in quo nō diuinū beneficium agnoscere valeamus:
nos tamen illis naturæ principijs, quæ nobis ad salutē tributa
sunt peruerse vtētes, nostra demētia in perniciē incurramus.
Nā ira, cupiditas, metus, dolor, voluptas & reliqua generis
eiusdē, quibus animos vel incēdi vel restringi, vel incitari,
vel remitti, vel efferri, vel cōtrahi, vel alio quouis pacto com

moūeri, & a gitari fetimus, nobis donata sunt, vt noxia repel-
lētes, & salutaria asciscētes natura statū conseruemus: Nos
vero ea plerunque omnia ad flagitiū, atq; vitæ pestē conseri-
mus. Quo autē sunt illa maiora, & āpliora quæ accepimus,
eo ex illorum abusu grauioribus malis implicamur. Largi-
tus est enim nobis deus rationē, qua maxime a belluis diste-
mus, & ad diuinā naturā propius accedamus: Nos autē ean-
dē sepe numero rationē huc, & illuc versātes ea scelera con-
cipimus, vt belluas etiā īmanitate superemus. Habemus etiā
a natura animos imbutos religione, qua incitati præcellētem
illā naturā, diuinā que vim hominum generi consulētem, ex
operibus agnoscentes eā castissimo pietatisque plenissimo cul-
tu veneremur. At hominum amētia effectum est, vt ab illo
naturæ se su duceretur ōni scelere contaminata superstitio,
quæ fusa per omnes nationes multis seculis ōnium fere ani-
mos opprimeret, mortalesq; miseris infinitis implicatos, &
constrictos teneret. Nihil deniq; ne plura persequar, est no-
bis a natura insitum, quod non sit, vel ad corporis tutelā, vel
ad animi cultum aptissimum. Sed nos plerunque diuinis mu-
neribus ad nostrum exitium & deformitatē abutimur. Ex
quo efficitur non studium laudis cum sit nobis in generatum
esse vllō modo vituperādum: sed iactationē, & leuitatē ho-
minum a vera virtutē penitus aberrātium, & inaniſſimis
opinionibus ōnē vitæ rationē peruertētium. Non enim teme-
re summus ille dominus eā cupiditatē ōnium mēibus inſeuit
sed admirabili consilio & ratione, vt illa videlicet incitati,
ad honestatē vnde laus omnis existit ardentius aspiremus.

At homines flagitijs infames cum vere dignitatis opibus
orbati, dignitatē tamē appetant, illiusque viā penitus igno-
rēt, eā e rebus manifestissimis quærentes magnum in se dedecus
admittunt, & patriæ plerumque pestē, atque perniciē machi-
nātur. Hoc igitur gloriæ genus inane, funestum, atque mor-
tiferum omnium malorum seminarium in se cōtinēs execra-
ri præcipiunt sapiētes homines: ab huius pestilēti cōtagione
Christi opt. Max. voce deterremur, non ab illo, quod vulgi
amētiā cōtēnens, stirpe vera virtutis inmititur. Quæ cum
sepe mecum animo agitarē, mire capi rationē quemadmodū
errorē multis insitū ex aliquorū animis euellerē: & homi-
nes nostros, in quibus est natura egregius amor laudis inge-
nitus, a leuitate ad vera gloriæ studiū traducerē. Et ut in
libris de Nobilitate, quos scripsi ad Ludouicū fratrem tuū præ-
cipē omnibus virtutibus ornatissimum, facere sum conatus,
ut fucata, atque fallacē nobilitatē a vera secernerē: sic in his
libris cōcedo, ut inanē & fluxā a vera & stabili laude seorsū
gā, & admoneā omnes, in quibus inest ardor quidā mentis ad
gloriam, ut toto pectore in studium pietatis, & religionis in-
cumbāt. Alter enim nunquā quod expetunt, adipisci vllō
modo poterunt. Ut autē id commodius efficerē, venit in mē-
tē mihi cōplecti his libris, ea quæ quondā de gloriā & digni-
tate in sermone quodā, a me cum hominibus amicissimis ha-
bito, cum esse Bononiæ, versata sunt: in quo sermone multa
sunt adducta quæ totius gloriæ vim atque rationē facilius
aperiūt. Hos autē dialogos ibi dicere constitui, partim ut hoc
ingenij munere exiguo illo quidē, sed a nō exigua in te pietate

te profecto, animum erga te meum declarare partim ut tui
nominis amplitudine, & authoritate munitus facilius omnes
reprehensorum impetus arcerem. Accedit quod nihil apertius
mihi videbatur, quam libros de gloria inscriptos, illi principi con-
secrare, qui est virtutum maximarum gloria prestantissi-
mus. Nec enim tu is es, qui leuitati seruias, cuius studia ad
plausum populi referantur, quem misere distringat ambitio, &
transuersum a recta viuendi via deducat: Sed qui vitæ consi-
lia ad exactissimam prudentiæ normam dirigas, omnesque tuas
actiones veræ virtutis, perfectique officij ratione metiaris.
Cum autem sis omni dignitate princeps, tum laude religionis,
atque, sanctitatis es imprimis admirandus. Quis enim un-
quam maiorem diligentiam adhibuit in sacris ædibus extruendis,
in rebus diuinis rite peragendis, in sceleribus impiorum homi-
num vindicandis, in christi nomine propagando? Opera enim
tua effectum est, ut innumerabiles Asiæ nationes patria
superstitione repudiata, & pristinis, atque inueteratis institu-
tis omnino relictis, sese ad Christum ardenti studio contule-
rint. Non est igitur mirum si tantis aliarum omnium virtu-
tum laudibus abundas, cum hanc unam, e qua reliquæ omnes
oriuntur, fueris studiosissime complexus. Tu singularis ius-
titie presidio Remp. tutam ab omni pernicie conseruas: Tu
Mores patriæ fluentes disciplinae seueritate deuincis: Tu Lusit-
aniã antea bonarum artium rudem omnibus disciplinis instru-
endam curas: Tua singularis sapientia effectum est, ut in com-
muni Christianæ reip. incendio inter Christianos principes
excitato, sola Lusitania summa pace fruereetur. In tuis au-

rem laudibus illa est omnium clarissima, quod Christus nu-
mum e suo te protegit: tibi praesens adest: pro te pugnam capeffit
Quod cum alias saepenumero, tum ab hinc triennio fuit in
India hostium etiam confessione declaratum. Christi enim
numen hostium impetus repressit: nostros in summa paucita-
te, rerumque omnium indigentia caelesti praesidio communiuit:
exercitum maximum, & robustissimum e Turcis, & alijs
bellicosis nationibus Solymani opibus, & imperio conflatum
deleuit: atque, ne plura dicam, recenti clarissimi facinoris exem-
plo memoriae victoriarum, quae fuerunt olim diuinitus
Abrahamo, Gedeoni, Dauidi, alijsque viris sanctissimis conces-
se, renouauit. Hoc igitur histantis rebus es affectus, ut
cum popularis gloriae causa nihil facias, incredibilitate apud
omnes populos gloria circumfluas. Singularis enim tuae pro-
bitatis exemplis docuisti, non praecipere ambitionem, non effra-
natam dominam libidinem, non infinitam pecuniae cupiditatem, sed
aequitatem, iustitiam, mansuetudinem, beneficentiam, religionem
gloriam immortalem efficere. Quare frui isto tanto bono:
Christum tuae gloriae authorem semper intuere: omnes tuas
curas in Reip. salute defige: & ad eternam, atque diuinam
gloriam omni impetu animi, ut facis, aspira. Sed iam tempus
admoget, ut ad nostri sermonis explicationem veniamus,
quem velim pro tua praestanti humanitate clementer ex-
cipias.

omni in Reip. salute defige: & ad eternam, atque diuinam
gloriam omni impetu animi, ut facis, aspira. Sed iam tempus
admoget, ut ad nostri sermonis explicationem veniamus,
quem velim pro tua praestanti humanitate clementer ex-
cipias.

HIERONYMI OSORII LVSITANA
NI DE GLORIA LIBER
PRIMVS.

V M I N I T A L I A M M E
excolēdi ingenij gratia contuliffē, et
ex multorū sermone itellexiffē nullā
tunc Italiae ciuitatē effe cū Bononia
literarū gloria conferēdā: eam delegi
potiffimū, in qua studia perturbatioe
rerū mearū impedita longo tandem interuallo reuocarem.
Postquam vero in ea confedi, re ipsa cognoui fuisse mihi ab
omnibus quorum praedicationem sequutus fueram egregie
consultum. Est enim illa ciuitas & opibus florēs, & omni-
bus maximarū artium disciplinis exulta: tū gentis humani-
tate, et facultate rerū ōniū ad studia literarū satis instruc-
ta. Florebant ibi multi doctrinis graecis & latinis non
mediocriter eruditi, multi in omni philosophiae genere
excellentes, multi postremo dicendi facultate praestantes,
& in omni liberali doctrina summa cum laude versati
Quid dicam de vtriusque iuris studio, cum illud constet,
Bononienses iureconsultos omnibus qui se huic grauissimae
disciplinae dediderunt, admirabile semper acuminis & pru-
dentiae lumen praetulisse? Non igitur mirum videri debet,
si tanta loci celebritate commoti bene informati adolescētes
vndique Bononiam conueniant ad animum clarissimis di-
sciplinis excolendum, cum in ea constitutum esse videatur
egregium quoddam eruditionis, & sapientiae domicilium.

DE GLORIA.

In ea igitur manens cum omnem operam & studium in literis ponere cogitasset, nihil mihi prius faciendum putavi, quam ut me ad eorum amicitiam applicarem, qui erant ingenio, atque doctrina præstantissimi, ut eorum ope, & consilio eo quo cursum institueram citius atque felicius pervenirem. Quod quidem mihi facilimum fuit. Multis enim locis vsu didici, nunquam elegantiam doctrinæ ab humanitatis laude seiunctam esse: imo semper ingenij suavitatem cum omni literarum cultu fuisse incredibili amoris societate copulatam. Siue id accidit quia nemo ferme nisi miti, clemèti que natura sit, & ab omni motu feritatis alienus, potest excellentem doctrinæ formam intueri, & ad illius cupiditatē incendi: & ita fit ut paucissimi docti a grestibus institutis viuant, quia paucissimi a gresti ingenio præditi in doctrinæ studium incitantur: Siue tanta vis est in optimis artibus, atque disciplinis, ut illarum ope facile quæuis natura reddatur mitis, atque mansueta, & ad omnem rationem humanitatis excolatur. Præclare enim Ovidius abire studia in mores asseuerat. Ut enim quisque liberalibus est disciplinis instructissimus, ita maxime est in omni genere lenitatis atque comitatis excellens. Vnde non immerito nomen humanitatis ad maximarum artium facultatem traductum est. Ibi igitur cum homines admodum doctos per amantèr obseruare, illi mihi parem voluntatē reddentes cumulatissime gratiã referebat. Erat mihi magnus usus cum Romulo Amaseo viro in dicèdo admirabili, in omni que doctrinæ varietate præstantissimo. Obseruabam præterea Achillè Bochiũ, equestris

poribus illius Reip. castis, & integris concepta fuerunt, in memoriam reuocate, vt melius de omni populo iudicare possitis. Vt enim facinora regum etate nefarie suscepta prætereã, post exactos reges, populus in duas continuo partes distractus ab externis bellis ad intestinam seditionem conuersus est. Principes enim id propositum habebant, vt plebi libertatem & fortunas eriperent. Publica itaque bona domum auertendo, & priuatos homines suis exturbando, in potestatem suam omnia redigebant. Plebs iracundia furens ad nobilitatis imperium excidendum inuidiæ etiam stimulis concitata ferebatur. Alteri igitur eos, quorum tutores esse debebant, iniurijs grauissimis onerabant: Alteri in illos in quorum tutela erant omnes opes Reip. impetum faciebant. Interim potentium hominũ cupiditas omnes possessiones vsurpabat: foeneratoriũ immanitas ciues in neruo deuinctos contumelijs atque verberibus conficiebat: multitudo tribunitijs furoribus agitata, omne imperiũ aspernabatur, vimque sumis magistratibus inferebat: clandestini, nocturnique coetus, & occultæ ciuium coniurationes interitum Reip. denunciabant. Quid referam illas in sanæ plebis secessiones, illam nobilitatis in opprimenda plebe contumaciam, illam temeritatem plebis ad affligendam publiciconsily grauitatẽ instructã & armatã, illã postremo odij acerbitatẽ contra populi cõmoda in principũ animis insitam, & penitus inhaerentem? Iam in legibus rogandis, aut abrogandis, in tribunorũ intercessiõibus, in obnunciationibus augurum, quantæ turbæ commotæ, quantæ cedes etiam interdum factæ? Pauci enim

erant, qui ratione aliqua ducti communi vtilitati consulerēt: multi qui omnia infima summis paria facerent, turbarent, atque commiscerent. Tantum itaque malum erat populi scelere conflatum, ut bellum quantumuis magnum, atque periculosum esset sanis eiibus optabile, & expetendum. Nec enim alia ratione poterant discordiæ sedari, nisi cōmunis periculi metus animos otio dissidentes ad cōmune malum depellendum coniungeret. Hæc erat illa prisca Romanorū disciplina: hoc illud Reip. decus, & ornamentum: hi denique ciuitatis illius sancti, & incorrupti mores. Non hic disputo de immensa luxuria, & auaritia, & reliquis pestibus, quæ post imperiū latissime propagatum, & otium terra, atque mari constitutum incubuerūt ad nominis Romani perniciē. De illa ætate incorrupta priscorum hominum loquor ōnium Græcorum, atque Latinorum scriptis illustrata. Quod si nullus vnquam populus habitus est Romano præstantior: isque vel eo tempore, quo magis excellere videbatur, omnibus virtutis & industriæ laudibus, fuit infinitis sceleribus inquinatus: quid de reliquis omnibus existimandum est, qui omnia studia vitæ in turpem quæstum, & effrenatam libidinem contulerent? Vera est igitur & sapientis eorum sententia, qui a procuratione populi, tanquā a navigatione maris scopulosi, & infesti fugere præcipiunt. Non immerito itaque Demosthenes cum Athenis exularet, & ciuitatis arcē respiceret, flens exclamabat. O Minerua, dicens, quid tibi venit in mentem tribus feris importunissimis delectarino-ætua, dracone, & populo? His quidem verbis ille vir eloquen-

tissimus non modo grauius, ut debuit, in populum inuectus
 est, sed eius etiam naturam, & ingenium sapienter explica-
 uit: eum cum noctua, atque serpente coniungens. Nulla enim
 noctua sic luce solis, ut multitudo splendore virtutis offen-
 ditur. Nullus draco tam vastus & immanis est, qui sit cō-
 ferendus cum feritate populi multiplici lapsu, & impetu
 furentis omnia peruertentis. Ergo cum hominum opiniones
 cum eorum moribus & vita consentiant, ita ut id solum lau-
 dent, quod institutis suis conuenire viderint: constetque
 omnem populum esse magnis furoris & amentiae stimulis
 agitatum, atque virtutis ipsius inimicum: erit quisquam
 tam sine mente, qui dignitatem aliquam in illius opinione
 positam existimet? qui tam feri & indomiti animalis mo-
 tus obseruet? Qui multitudinem caecam, & amentem sibi
 magistram vitæ constituat? qui denique ad illius infinitam
 libidinem actiones administret? quid enim est amentius,
 quam tam varias & inanes hominum opiniones intueri?
 quid difficilius, quam tam contrariis, & inter se repugnan-
 tibus studiis, & cupiditatibus obtemperare? quid denique
 miserius, quam popularis offensionis metu dies atque noctes
 exanimari? Est enim primum libertas abiicienda, sine qua
 vera dignitas, quæ tota est in virtute posita, ne intelligi qui-
 dem potest. Virtus enim non in populi opinionem, sed in se
 ipsam intuetur: nec leges accipit, sed potius imponit: nec ullis
 malis frangi potest, sed est ab omni malorum impetu sepe
 inuicta. Fit itaque ut dum miseri homines dignitatis specie
 capti gloriam consectantur, omnia ornamenta veræ digni-

tatis amittat. Deinde quid absurdius quã honestatis iudiciũ
cõmitti iudicibus inhonestissimis, atque totius virtutis ig-
naris? Sæper enim cũ de re aliqua quæstio exoritur, requiri-
mus iudices qui sint eius rei, quæ vocatur in dubiũ, scientis-
simi. Si de philosophia certamen est, sũmos philosophos stu-
diosè consulimus. Si controuersia aliqua iuris incidit, eorum
sequimur authoritatẽ, qui optimi iure consulti numerãtur.
Si de rebus ad artẽ musicam pertinetibus ambigimus, ad
eorũ examen, qui sunt in musicis valde exercitati omnia
perpendimus. Neque id solũ facimus in artibus ingenuis, sed
in sordidis etiam, vt ad iudiciũ artificũ excellentiũ omnia
referamus. Nihil enim arbitramur indignius, quã velle ali-
quem de re cuius vim penitus ignorat, ferre sententiã. Si
igitur in omni cõtentione eorum insolentiã, qui iudicant de
rebus, quas nunquã cognitione attigerunt, intolerandã cen-
semus: qui cõuenit existimationẽ multitudinis virtutis ex-
pertis & ignaræ, in virtutis iudicio magnifacere? Quid? In
artibus leuissimis iudiciũ imperitorũ audaciã dãnamus: Rei
vero omniũ maximæ atque pulcherrimæ iudiciũ populari
ametiæ cõmittemus? & nõ quid pauci sapiẽtes, sed quid vul-
gus iperitũ statuat intuebimur? & quos singulos ut leues,
& insanos contẽnimus, vs vniuersis tantũ authoritatis tri-
buemus, vt eorũ opinione a turpibus honesta distinguamus?
quid illud? quãtũ mali est? Nemo enĩ potest ab õnibus lauda-
ri, nisi sit iucũdus vniuersis. Nemo autẽ potest id assequi,
nisi seipsum vsdem sceleribus astringat, quibus vniuer-
sam multitudinem infectam esse videt. Nihil est enim

aptius ad amorem conciliandum, quam studiorum similitu-
 do. Est igitur illi necesse qui diligi cupit, ut inerat rationem
 qua populi cupiditati satis faciat. Ita efficitur, ut qui gloriae
 seruiunt, non modo sint humiles, & amentes, verum etiam
 scelerati. Nam populari temeritati ita addictum esse quēpiā
 ut nihil moliri audeat, quod intellexerit non fore populo iu-
 cundū, est extremae cuiusdam humilitatis: honestatis autē
 iudicium ad multitudinis arbitrium deferre, singularis stul-
 titiae: Indomitis vero populi cupiditatibus obtemperare, sce-
 leris immaniissimi. Est igitur illorū humilitas contemnēda,
 & leuitas irridenda, & improbitas execranda. Illud autē
 est valde odiosum, quod ut quisque maximo animo praedi-
 tus est, ita maxime opinionis errore gloriam aucupatur:
 eaque de causa omnia uitae consilia ad populi voluntatem
 alliciendam dirigit. Nec enim potest aliter clarus esse, & su-
 mos honores adipisci, nisi popularis existat. Popularis autem
 ille est, qui nihil omnino nec dicit, nec facit, quod populo ingra-
 tum fore cognouerit. Cum igitur is qui valet industria, &
 ad omnem disciplinam docilis est, animum suum ad studiū
 multitudinis adiungit, tetra facinora suscipiet. Quod si
 solum hebetes, & tardi animi raperentur in istum errorem,
 non tantum damni fieret. Nam neque si se studio sapientiae
 dicauissent, valde proficere potuissent: neque ex eorum erra-
 tis tam multa detrimenta fuissent rebus communibus im-
 perata. Cum autem homines florentes ingenio sic vitam
 instituunt, ut morem populo gerendum existiment, duplex
 malum est. Nam & seipsos priuant illo amplissimo virtu-

tis fructu, quem perciperent, si studia sapientiæ coluissent: & multo grauiora mala possunt ciuibus suis excellenti industria machinari. Præstans enim nature vis perinde est, atque sunt ij mores & disciplina, quibus informatur. Vt enim nihil est Reip. salutaris ingenio excellente, si fuerit honestis artibus excultum: ita nihil Reip. pestilentius esse potest animo maximo prauis opinionibus imbuto. Ergo qui populi leuitatem intuebitur, quo maiore industria fuerit, eo erit perniciosior. Populi enim disciplina assuefactus ingenium suum ad ea flagitia, quæ populo cordi esse uidet, diligenter exacuēt: & in ijs conficiendis inter omnes excellet: omnia que summo studio declinabit, quæ populo suspecta, & inuisa cognocet. Atque primum cum philosophiæ studium vulgo spretum, atque contemptum esse uideat, nunquam is erit qui magnam uitæ partem in studijs sapientiæ consumendam existimet. Nunquã igitur inuestigabit, quis sit terræ situs, quæ forma, quæ circumscriptio, quæ maris vniuersas terras ambientis species, atque magnitudo: quæ fontium, & fluminum natura, quã disparia, atque dissimilia genera plantarum, & animantium. Neque inquiret vnquam, quæ sit origo ventorum, quæ vis fulgurum, & fulminum, vnde nocturnæ faces flammis coruscantibus, & cometa, quas vulgus esse putat malorum prænuncias, existant. Nunquam denique iucunditatem illam sentiet, quæ percipitur ex admirabili specie, atque pulchritudine syderum immutabili constantia certos, & æquabiles motus in omni ætate conseruantium. Neque postremo in sui ipsius cognitione

DE GLORIA

Studium vllum ponēdum arbitrabitur. Quæ certe conside-
 ratio illum ad sumum sapiētiæ gradum perducere, in gētīq;
 voluptate afficere, & ad sumi rerū conditoris amorē incēde-
 re potuisset. Sic autem ōnibus opibus diuinis affluēs illum
 beatū statū assequeretur, qui in cœlestium atq; diuinarum
 rerū cognitione consistit. Ille enim demum est beatusexisti-
 mandus, cuius mens hoc diuino contēplationis pabulo, quasi
 quodā nectāre, & ambrosia alitur, atq; sustētatur. Quid
 enī aliud est Deorum interesse conuiuys, quā diuinis opibus
 sapientiæ, quæ quidem sunt epulæ mentis, & cogitationis,
 abundare? Nolite enim putare doctīssimos homines fictis
 fabulis nos in eum errorē inducere voluisse, vt crederemus
 Tantalū aut prometheū aut aliū quēpiā a deis conuiuio splē-
 dide magnificeque ornato acceptos fuisse. Sed cō existima-
 rēt Deorū vitam naturæ cognitione contineri: eos qui in na-
 turæ peruestigatione multum operæ & studi, cōsumebant,
 Deorum cōuiuas, appellauere, quod diuinis sapientiæ dapibus
 alerētur. Felix enim ille habēdus est, nō qui ingenio ad quæ-
 stum, & libidinē abutitur, sed qui rerum potuit cognoscere
 causa. Quæ quidē notitia nihil vtilius aut humanæ naturæ
 conuenientius inueniri potest. Nam si natura pulchritudinē
 amamus, nihil possumus cernere hac tam excellenti mūdi
 specie pulchrius. Si voluptas omnes mortales allicit, nullæ
 voluptates sunt cum ijs, quæ mente, & notitia rerum capiun-
 tur, vlla ex parte conferendæ. Si tranquillitas animi status
 est ardentem expetendus, nihil est quod maiorem vim ha-
 beat, ad constantiam animi comparandam. Is enim qui

diuinarum rerum pulchritudinem amare ceperit, nunquã humanarum cupiditate concitatus vllum scelus admittet. Deinde cum sic natura comparatum sit, vt mores nostros ad imitationẽ eorum, quos assidue intuemur, effingamus: opus est, vt qui singulari studio in naturæ conigitione defixi sunt, celi magnificentiam, constantiã, & ornatũ imitentur: nec aliquid in vita suscipiãt, in quod aliqua humilitatis, aut inconstantiæ, aut turpitudinis suspicio conuenire possit. Nam humilitati repugnat amplitudo naturæ: inconstantiæ rati & æquabiles astrorũ omniũ cursus, totiusque cœlestis naturæ firmitas: turpitudini vero tam magnifici operis decus & ornamentũ. Exijs itaque studijs præclarissimis efflorescat necesse est pietas, atque iustitia, & reliquæ virtutes, quibus humani animi excoluntur, atque ad diuinæ mentis similitudinẽ accedũt. His igitur tantis, tamque diuinis honestatis fructibus, qui ex studio sapietiæ constant, carebit is, qui gloriã expetendã censet. Necesse enim est, si in vulgus cõmẽdari cupit, vt seipsum ab eo studio seiungat, quod vulgo despici, atq; cõtẽni perspicit. Quiquidẽ si multitudinis opinionẽ despiciẽs, animum suum summis artibus excoluisset, quã facile cõtẽneret omnes istas insanias populares? Nec enĩ conuenit animum incredibili celeritate cœlum, terras, atque maria perlustrãtẽ aut gloriæ celebritatẽ angustis terræ finibus, exiguoque tẽporis spatio circumscriptã exquirere: aut ignobilitatem, vt maximum malum extimescere. Omnis enim gloriæ splendor exiguis regionibus continetur: & intra breue tempus extinguitur: Et quauis in omnes

DE GLORIA

nationes effundi, atque in aetatem longissimam propagari
 potuisset, illi tamen qui infinitam caelestium regionum ma-
 gnitudinem animo peregrinatur, & cui aeternitatem cōside-
 rat, nihil magnum esse potest, quod sit terrae angustijs in-
 clusum, & aliquando tandem vetustate consumendum.
 Omnis enim humanarum rerum memoria necesse est tādē
 obscuretur, & evanescat, & oblivione sempiterna deleatur.
 Quod si veritas ad sapientium normam dirigenda est, con-
 statque sapientes homines gloriam parvipendere, quid causae
 est, cur gloriam expetamus? Nec enim vlla re clarius se
 sapientia solet indicare, quam gloriae contemptu. Qui enim
 ambitione districti, hominum rumusculos intuentur, aperte
 declarant, nondum se mentis aciem in naturae magnificen-
 tiam intendisse. Illud deinde naturae iudicium num est par-
 vi faciendum? Omnes enim qui gloriae causa ad res geren-
 das impelluntur, eam cupiditatem occultant, atque dissi-
 mulant seque finem alium sibi proposuisse profitentur.
 In quo facile indicant inesse in gloriae cupiditate insignem
 aliquam foeditatem. Non enim quod amplum & honestū
 esse statuunt, ab hominum conspectu remouendum cēsant,
 sed potius enituntur ut id in omnium oculis ponant, atque
 constituent. Cum ergo illi qui nondum sensum omnem
 amiserunt, gloriae cupiditatem in hominum conuentu profi-
 teri non audeant, nonne aperte iudicant, eam esse insigni
 turpitudini affinem? quod si cupiditas gloriae turpis est, &
 ipsa gloria turpis habenda est. Neque enim ea res honesta
 est existimanda, cuius appetitum inhonestum esse constat.

Studiū laudis in omnibus, tum illi in quibus est maior animus, tanto laudis amore capiuntur, ut illius causa vitā despiciāt. Quod de se testatur Euryalus apud Maronem dicens.

Est hic, est animus lucis contemptor, & istum
Qui vita bene credat emi, quo tendis honorem.

Nec is ardor extinguitur etate confirmata: sed tunc ratione & studio multo magis incitatur. Vnde Vlysses apud Eurypidē ait, se necem haud recusaturū, dū modo sibi mortuo sepulchrū magnificū edificetur, ad sēpiternū gloriae monimētū. Multos etiā fuisse cōstat eo progresos, ut gloriae cupiditate suis vitā eriperet. qualis fuit Brutus de quo Maro

Infelix utcumque ferent ea fata minores.

Vicit amor patriæ, laudisque immensa cupido.

Sic etiā traditū memoriæ est, Alcithēā pausanīæ matrē, cū illū Spartiatæ in Tenaro mōte domi interclusū fame necare parauisset, primū lapidē ad obstruendū aediū exitū posuisse.

Similis etiā cupiditas Timoleontē induxit, ut fratrem dominatu patriā opprimētē interimeret. Ne Torquatus quidē cū filij cæde sanxit militarē disciplinā, hac cupiditate caruisse putandus est. Non hic disputo an omnes hi recte officio fucti sint: sed illud ostēdere volo, neminē in quā gloriae causa suorum caritatē repudiaturū fuisse, nisi natura hæsisset eorum animis, gloriā esse omnibus rebus humanis lege præferendam.

Quid philosophi? Nōne spe clari nominis inducti seipsos ad sapientiæ studium contulere? ut enī antiquiores præterea,

Plato certe quantum prædicationem, atque nobilitatem amaret, aperte declarauit. Nam & laudem esse bonum

quoddam cœleste censet: & omnibus eam recte factis, quasi præmium diuinum proponit: ipseque maximarum artium instrumentum, & illud admirabile genus eloquentiæ in gloriam suam magna ex parte transtulit. Aristoteles autem cum esset philosophiæ gloria præstans, minime contentus illo splendore, quem erat sapientiæ studijs affectus, eloquentiæ laudem incredibili animi contentione quæsiuit. Infinitum esset, si vellem eos qui ab his orti sunt enumerare, quos omnes constat fuisse gloriæ stimulis acriter incitatos. Quod si aliqui se gloriam despiciere gloriati sunt, id fecerunt, ut ea nobilitatis contemptione maxime nobilitarentur. Quod declarat eorum studium in suis nominibus inscribendis, cogitationumque suarum memoria propaganda. Quod id de poetis dicam? Non enim solum sibi ipsis, sed omnibus in quorum studium propensi sunt, nominis immortalitatē pollicentur. Hoc enim sibi diuinitus concessum existimant, ut e tenebris, quos velint eripiant, atque seculis innumerabilibus in hominum luce constituent. Cœleste profecto munus, res ad laudem insignes ab obliuionis iniuria vindicare, mortemque ipsam omnia delentem ingenio comprimere. Sed nescio quomodo, inuitus hoc dico, tum quia poetarum ingenia sum semper admiratus, tum quia te cum illis coniunxisti: poeticè enim Solonem credo imitatus strenue complexus es: Nescio igitur qua nam ratione, plerique suæ dignitatis obliti, mercatum immortalitatis instituunt, gloriamque venalem omnibus proponunt. Multi enim sunt, qui cum nulla instrumenta virtutis habeant, eam facile a poetis nundinantur, quibus si

re muneribus insinues, statim te facient Iouis filium, felici
sidere natum, atque multiplici virtute aurea secula referē-
rem. Quod vitium ad quosdam historicos hac nostra eta-
te contagione permanavit. Nam bene de se meritis spem
sempiterni nominis ostendunt: ijs autem quibus insensi sūt,
perpetuam nominis infamiam minitantur. Vtrunque enim
se ingenio, & eloquētia præstare posse confidunt. Illis igitur
inquit Augustinus ridens, inferuias opus est, si te immorta-
lem fieri cupis. Nihil enim proderit summum ipsius honesta-
tis studium illis, qui poētas, aut historicos iratos habēt. Qua-
si inquam possint homines leuissimi id quod cōtēdunt effice-
re. Multi enim sunt, qui vere, & incorrupte res gestas me-
moriam prodant: idque solum est in omni etate permansurū,
quod est veritate subnixum. Vanitas enim in lucem verita-
tis incurrens quasi quedam nebula dissipatur, & euanescit.
Atamen neque scriptores laude afficerent eos, quos maxi-
mo beneficio sibi obligare cupiunt, nec auari homines ingen-
ti præcio laudem emerent, nisi vtriq; eorum laudis eximia
dignitate caperentur. Sed quid poētas admiramur, cum
agricolas, & opifices, cum barbaros etiam homines, & ab
omni cultu humanitatis abhorrentes laudis dulcedine moue-
ri videamus? Nullus enim est agricola, nullus artifex, nullus
operarius qui non laudari valde cupiat, & inter sui ordinis
homines princeps existimari. Ergo cum pueri, senes, adolescē-
tes laudem ardentem expetant, cum omnes siue principes,
siue p. ebei, siue intelligentes & docti, siue rudes & imperiti,
siue maximis disciplinis exculti, siue artibus infimis incum-

bentes ad eam enitantur: possumus ne dabitare, quin eā cupiditas humanā naturā maxime attingat? Nunquā enī esset tantus omniū gentiū consensus, & conspiratio in gloria consecranda, si ea moribus, & opinione desiderata, & non potius vi, & impetunatura expetita esset. Quae enim moribus, aut legibus & institutis continentur, nec sunt eadē apud omnes, nec ullā constantiā habent: sed varias pro temporū ratione mutationes subeunt. Ex eo igitur quod omnes mortales sepe laudari concupierint, facile cernitur hūc appetitū laudis esse naturā, & non opinione nostris animis infixū. Si autē qui vel ingenio, vel praeclara ad virtutē indole praestāt, quo sunt ad altiora nati, eo maiora dant indicia naturae: constatque in studiū laudis illos ardentius incitari, qui maiori indole praediti sunt: relinquitur plane, hunc animi impetū nullo modo infirma opinione, sed naturae praestantia contineri. Quod si naturae nos non ad flagitiū, sed ad honestatem genuit, & conformavit: ob idque omnes sapientes eam tanquam optimā vitae ducem sequendam statuunt: & perspicuum est, nos impetunaturae ad laudem contendere: efficitur nos gloriae cupiditate ad virtutem, & honestatem dirigi. Poterit quidem fieri ut non teneant homines verae gloriae viam, & opinionis errore flagitia infinita concipiant. Quemadmodum enim reliquas affectiones vtiliter à natura datas ad nostrū statum conservandū temeritate, & amentia ducti in perniciem nostrā convertimus: ita etiam fit, ut gloriae cupiditate ad nostrū dedecus abutamur. Ut igitur in rebus alijs cum impetunaturae cernimus, quid sit illud quo nos impellat, ratio

re inuestigamus: ita cum tantū gloriæ desiderium omnibus
 innatum esse videamus, in quibus rebus ea sita sit exquirere
 ratione debemus. Prouidendum enim est, ne quod plerisque
 accidit, inanis laudis specie deliniti sempiternam infamiam subea
 mus. Vt igitur id præcaueri possit, est gloriæ vis, & ratio
 diligentius inquirenda. Primum itaque videndum est eam in
 laudis genere versari. Locus autem & regio laudis honesta
 te, & pulchritudine continetur. Id enim tantum laudamus
 quod aptum & venustum est, & aliquo splendore dignitatis
 illuminatum. Contra vero quicquid turpe & ineptum est, vitu-
 perare solemus. Quod si interdum accidit, ut rebus inhonestis
 aliquid laudis impertiamus, id fit propter aliquam decoris
 atque venustatis similitudinem rebus turpibus adiunctam. Exi-
 stit enim in corporis motu, in incessu, & in voce quidam
 modus, & conuenientia in numeri ratione cadens, & venusta-
 tis speciem præse ferens, qua quidem fit, ut res etiam flagitiosæ
 genus quoddam laudis aucupentur. In quibus tamen rebus nullo
 modo flagitia laudari possunt, sed illa pulchritudinis imago,
 qua sepe numero insignes turpitudines occuluntur. Quæ enim
 ita deformia sunt, ut nulla specie pulchritudinis illustrentur,
 nemo laudauerit unquam, nisi sit humano sensu penitus orba-
 tus. Cum id igitur tantum laudari contingat, quod decorum
 atque venustum est, videamus, sit ne huius decori iudicium in er-
 rante opinione situm, an sepe ad naturam referatur. Continet
 enim hæc quæstio omnem disputationem. Si enim est in natura positum
 non tanta erit varietas, & inconstantia, quantum tu esse vo-
 luisti: sed erit profecto aliquid, quod in omni memoria sit

DE GLORIA

*certa, & constante laude celebratum. Hoc autem in corpore
 ris humani figura cerni facile potest. Vt enim ex omni gene-
 re animantium nullum est præter hominem, quod pulchri-
 tudinis elegantiam sentiat, ita nullum aliud potest insigni
 aliqua specie delectari. Reliqua enim, ut histrionis motum
 sentiunt, ipsius autem motus ordinem, & venustatem non
 sentiunt: ut cantorum sonos auribus accipiunt, harmoniam
 autem ex varia compositione sonorum haud asequuntur: ita
 & in formis magnitudinem atque colorem vident, ipsam
 vero partium conuenientiam, & aptam corporis composi-
 tionem intueri non possunt. Ex quo sequitur deformia a pulchris,
 humana tantum natura, atque ratione distingui. Quæ cū
 sit eadem in omnibus, idem erit apud omnes de venustate
 iudicium. Nam ut omnium aures vox extra modum abso-
 na, & absurda lædit: distincta vero, & varijs interuallis
 numerum apte conficiens delectat: ita oculos omnium, partes
 corporis non certa ratione inter se conuenientes offendunt:
 membrorum autem omnium concinnitas incredibiliter alli-
 cit. Sumus enim natura elegantia, & concinnitatis appetentes.
 Quæ quidem in motu, & in voce numeris, in corpore autē
 certa, & rata partium ratione constat. Quis enim est,
 quamuis sit ab omni flagitiosa cupiditate remotissimus, qui
 non excellentem formam libenter aspiciat? Nec enim solum
 aspectu alienæ pulchritudinis alliciuntur homines, sed etiam
 omnibus insidet cura quedam propriæ dignitatis. Nemo
 enim est, qui non cupiat integras, & aptas corporis sui partes
 habere, & non omnia circumspeciat, quibus eius species orna-*

tior esse possit. Quod si corporis elegantia, quæ quidem non tam in coloris bonitate, quam in certa dimensionis lege consistit, omnium oculos ad se rapit: efficitur plane, id non incerta opinione, sed constante natura iudicio contingere. Non enim nunc hoc, nunc illud, sed idem semper omnes natura iudicant, fugiendam videlicet esse deformitatē, & pulchritudinem expetendam. Poterit quidem fieri, ut alios alia magis delectent, ut in picturis: nemo tamen, nisi prius omnem humanitatem exuerit, honestam & liberalem oris speciem non aspectu iucundam existimabit. Si igitur illa pulchritudinis imago quæ sub oculos cadit, quavis fluxa sit, & instabilis, non tamen incerta opinione, sed certo ipsius nature sensu iudicatur: Quid de pulchritudine animi dicendum est, quæ neque morbo corporis amittitur, neque ætate deflorescit, neque medicamento ullo corrumpitur, sed quotidie magis ornamentiis diuinis illustratur? Illic enim non adumbrata venustas multis interdum maculis aspersa cernitur, ut in corpore, sed solida, & expressa pulchritudo, quæ sola est sua natura & sponte laudabilis. Nam si laus omnis, ut dictum est superius rebus tantum decoris, atque venustis tribui solet, & verum decus in animi tantum bonis eminet, quis dubitet omnem laudem esse ad dignitatem animi referendam? Quod ut facilius videamus, illam similitudinem honesti corporis ad pulchri animi speciem transferamus, ut in eo tandem excellentem illam formam intueri possimus. Atque utinam sic eam oratione liceret, atque mente licet, & cogitatione depingere. Iam videretis ipsius honestatis fontem, unde omnes

laudes emanant. Sumamus igitur hominem ingenio,
 & studio præstantem, optimis artibus imbutum, verique
 videndi cupiditate vehementer inflammatum. Is cum
 acrem mentis aciem in mundi motus, & conuersiones,
 admirabilemque cœli ornatum, atque totius nature con-
 stantiam intenderit, omniaque cœlestis illius rectoris
 numine & consilio regi, & administrari perspexerit,
 conuertat sese ad sui ipsius contemplationem, vt mentem
 suam cœlesti satù editam, & cum diuina mente copu-
 latam sentiat, atque tandem videat, quid sit tanto nata-
 lium splendori consentaneum. Intelliget enim profecto,
 summum illum dominum, a quo animum hausit, & tanta
 beneficia accepit, esse sibi non modo religione summa
 colendum, sed etiam ardentissimo studio sequendum.
 Ex hac igitur animi conformatione pietas, & sancti-
 tas existet: hinc admirabile iustitiæ, & æquitatis decus
 oriatur: hinc singularis amicitie fides, hinc liberalitatis,
 & magnificentie splendor elucescet. Huic tam claro
 & illustri virtutum comitatu, adiungamus illam qua-
 si custodem & propugnatricem iustitiæ fortitudinem,
 quæ hunc armis diuinis vndique tegat & muniat. Sic
 itaque erecto animo, & excelso, humanaque omnia des-
 piciente, altaque nimis & ardua consecrante, & in omni
 contentione semper inuictò. Hanc autem animi altitudi-
 nem moderetur temperantia, quæ quidem totius hones-
 statis, & elegantie decus, & ornamentum in se con-

etinet. Sit igitur hic quem animo, & cogitatione fingimus insigni modestia præditus: omnem turpitudinem repellat: turbulentis cupiditatibus obsistat: in omnibus dictis, & factis modum, & ordinem conseruet: & quid maxime deceat semper inquireat. Ergo cum hys tam illustribus, & inter se concinentibus honestatis ornamentis, atque præsidys redundauerit, nullamne censes admirationem hominibus allaturum? Illum quidem admirabuntur vniuersi, & complures etiam amabunt. Nullo enim modo honestas, qua quidem nihil est in terris magnificentius, aut amabilius, hominum admiratione, & studio carere potest. Etenim quis tam agrestibus institutis viuit, qui non ipsius rationis præstantiam, atque sapientiam cum ingenti admiratione suspiciat? Quis vnquam tam abiecto animo fuit, qui virtutis altitudinem minime prædicandam existimaret? Quis tanta immanitate efferatus est, vt fidem & bonitatem non amandam iudicet? Si igitur singulæ virtutes per se (quæ quam illæ re diiungi non possunt, sed cogitatione tantum separantur) omnibus præ se ferendæ, & amandæ videntur, quid tandem omnium conspiratio, atque consensus efficiet? Præclare Aristoteles, si essent, inquit, qui veluti Deorum signa pulchritudine corporis excellerent, reliqui omnes æquum esse ducerent, eos in omnium dominatu locari. Quod si corpus elegantia præstans hanc opinionem afferre potest, multo facilius id esset de animi præstantia iudicandis.

DE GLORIA

fastigio collocati. Hic Metellus, si verum est, inquit, quod
asserit Plato, nempe eam Remp. beatam fore, quæ se philoso-
phis regendam tradiderit, Sinæ beati putandi sunt, Essent
quidem, inquam, si fuisset philosophia apud eos recte consti-
tuta. Sed ut fama est, genus doctrinæ colunt multis errori-
bus, atq; magicis superstitionibus implicatum. In hoc tamē
admirandi sunt, quod eos imperio summo præficiant, quos
esse iudicant doctrinæ laude præcellentes. Nam si tantum
apud eos valet opinio sapientiæ, ut eius etiam inanem speciem
summis honoribus afficiant, quid fecissent, si vidissent ali-
quem veræ sapientiæ muneribus ornatum, & instructum?
Illum profecto ut diuinum hominem, atque e cælo delapsū
cum ingenti admiratione suspicerent. Si igitur, ut eo redea-
mus, vide sumus digressi, omnes sapientiæ opinione præ-
stantes in summa laude, atq; dignitate uixerunt: si doctri-
næ studium non solum apud Græcos, & Romanos, sed etiam
in omnibus barbaris nationibus semper floruit, atque domina-
tum est: satis constat, non disciplinæ studio gloriam immi-
nu, sed potius amplificari. In eo autem quod ais graues, &
sapientes homines minime esse de fama, atque existimatio-
ne sollicitos, valde tibi assentior. Sed id non accidit, quia glo-
riam despiciant, sed quod sapienter intelligāt, fieri non posse
ut gloria virtutem deserat. Nec enim Aristides cum plau-
sū vulgi cōtēnebat gloriā cōtēnebat sed temerariū illū po-
puli motū breui interiecto spatio cōsidentē. Neque Fabius
maximus, qui non ponebat rumores ante salutem, gloriam
aspernabatur: sed leuē, & inanē famā negligebat, ut paulo

post constanti omniū laude fruere tur. Hoc est autem quod dici solet, gloriam fugientem sequi. Neesse est, ut qui alta mente fontem gloriae uidet, & ita vulgi leuitatem contem-
nens, ipsam virtutem vnde laus omnis emanat, consecratur, in uera & constanti gloria vigeat. Et ita fit ut laudem spernendo, laude circumfluat. Qui sunt igitur anxij? Qui solliciti? Qui cum ex animiatione humili, atq; fracta omnes auras extimescunt? Illi qui errore hominum obrepunt ad dignitates. Neque enim ita sunt amentes, ut non intelligant quam infirma sint omnia, quae fraude atque fallacijs innituntur. Vt enim qui in magna rerum omniū inopia se copiosū, & laetum existimari vult, magna solitudine cōturbat ur anxie reformidans, ne domesticarum sordium fama in vulgus emanet, cum ea cura diuitem hominem ne attingat quidem: Ita neesse est virtutis, & sapientiae expertes, magna molestia torqueri, si cupiant gloriam adipisci, cum ij qui virtutis opibus abundant, sine vlla eiusmodi cura aetatem degant. Vident enim sese verae gloriae compotes aliquando futuros: ex quo efficitur nimiam in studio gloriae sollicitudinem turpitudine vacare non posse.

Satis enim apparet non adesse uirtutem, quae homines quietos, atque confidentes efficit.

DE GLORIA LIBER QVARTVS

Atis opinor esse demonstratum gloriam non ab errore vulgi pendere, sed lumine virtutis oriri: nec in populi delirantis inscitia, sed in exculta mentis acie sitam esse: Nec sequi multitudinis inconstantiam, sed esse in stabili atque firma sede collocatam. Naturæ enim vi fieri ostendimus, ut omnes mortales virtutem, & sapientiam in cælum fama, atque sermone tollant: Contra vero flagitia, & scelera detestentur. Probauimus errorem vulgi, quo sæpenumero laudem tribuit indignis, esse non posse diuturnum: & ita fieri, ut qui maxime videntur gloriæ studere, eam minime consequantur: & qui primo interdum aspectu gloriæ expertes apparent, insigni laude cumulentur. Nunc igitur consequens est, ut breuiter explicemus, quantum fructum rebus humanis afferat illius studium. Vt autem hinc initium sumamus, cū multa diuinitus in humanis animis innata sint, nihil tamen habent vtilius, quam ingenitum pudorem, & verecundiam. Est enim pudor vehemens quidam dedecoris, & ignominie timor. Hunc autem timorem appellat Plato diuinum. Est enim custos omnium virtutum. primum enim huius verecundie lumen elucet in pueris, in ijs præsertim, qui clariore indole nati sunt, quos videmus non tam doloris metu, quam timore infamie, & turpitudinis offensione commoueri. Hic igitur infamie metus illos acuit, & in studio vigilantes efficit. Dum enim ab equalibus vinci tur

pe, & ignominiosum putant, omnem laborem perferunt, & summam adhibet diligentiam, vt inter omnes excellent. Et ita fit, ut dum dedecus summo studio vitant, honestate omni ratione consecretur. Postquam vero etate progressi magis vim ipsius naturæ dispiciunt, quid est quod eos vehementius incitet in virtutis studium? Hoc enim timore impulsus quidam artium maximarum studia sequuntur: alij militarem disciplinam strenue colunt: alij ciuilia munera diligenter administrant: alij denique alij eiusmodi curis intenti sunt, ut omnem dedecoris suspicionem a se remoueant. Cum enim videant nihil effæminati animi langore foedius: nullum laborem aut periculum dedecoris vitandi gratia recusant. Vides igitur quã utile sit hoc insitum odium turpitudinis. Qui enim ita affecti sunt, ut dedecus exhorreant, non vmbra, & otio languescent: non luxuria, & mollitia diffluent non auaritiæ sordibus inquinabuntur: non hostis aspectu percussi, & abiecti fugient, sed omnibus se periculis exponunt, & omnem etatem in honestis actionibus consumet. Quod si illis ea detur optio, quæ, vt est in fabulis data fuit Achilli, velint ne otius pro patria dimicantes cū gloria mori, an vitam cum rerum omnium affluentia & sine ulla dignitate ad extremam senectutem perducere, non est dubium quin obscuræ vitæ mortem claram anteponant: Hic etiã pudor senes a leuitate, libidine, & inconstantia deterret, animo reputantes nihil esse temeraria, libidinosaque senectute fastidiosius. Vt igitur nihil est in uita tetrius impudentia, ex ea enim omnes effrenatæ libidines existunt: ita nihil poterit ad

DE GLORIA

Virtutem colendam pudore vtilius inueniri. Pudor autem
 quid aliud est, quam vehemens motus animi dedecus repellē-
 tis, & ad laudem & gloriam aspirantis? ex quo efficitur
 omne studium honestatis cupiditate gloria contineri. Illud
 deinde quantum est? Nemo enim in prima etate vel labore
 excipere, vel voluptatem respuere, vel vitam negligere po-
 test, si non sit laudis & gloria suauitate delinitus. Cum enī
 a natura sic instituti simus, vt dolorem vitemus, & volup-
 tatem asciscamus, euenit necessario ut magna pars hominū
 omne officium voluptate metiatur. Nec enim sapientes si-
 mus, ut statim ipsius honestatis pulchritudinem cernere va-
 leamus. Praclare Plato beatum fore praedicat, cui vel in se-
 nectute contigerit sapientiam adipisci. Vnicam igitur pra-
 clare institutionis rationem esse censet eam, quae in recto do-
 lore, & in honesta voluptate consistit. Dolorem autē rectū
 eum esse statuit, qui ē turpitudinis infamia capi solet: Ho-
 nestam vero voluptatem quam magnitudo laudis efficit
 Praecipit igitur sic institui pueros, & adolescentes, vt igno-
 minia quam maxime doleant, & laude quam maxime dele-
 ctentur, Haec Platonis sententia sequenda est omnibus, qui
 suos in officio continere cupiunt. Aliter enim frustra operā
 suam consument. Nemini enim in uita principio persuaseris
 ut voluptatem spernat: vt autem voluptati fluxa, atque ne-
 faria stabilem, & honestam ante ponat persuaseris. Nemo
 inducet animum, vt dolorem appetendum iudicet, vt autem
 breui, & exiguo dolore, in gentem effugiat inducet. Possunt
 enim bene informati animi facile uidere, quam inanis, &

fluxa sit corpore percepta voluptas: & intelligere laudem honestis laboribus emptam, firmam & constantem voluptatem efficere. Turpi itaque voluptate libentissime carent, ea compensatione, ut uerae laudis dulcedine perfruantur. Sic etiam illius doloris uitandi gratia, quem admissum dedecus inurit, omnem dolorem libenter excipiunt. Quas enim vigilias, quos labores non perferunt ij, quos laudis suauitas ad disciplinarum studium inflammat? Quere ab ijs qui summam eruditionem in omni literarum genere consequuti sunt, an potuissent uiquam ad eum gradum aspirare, nisi fuissent a principio dulcedine laudis inuitati. Negabit aperte Iacobus Sadoletus vir omnibus literarum laudibus abundans & insigni eloquentia praeditus: Negabit Petrus Bembo qui res Italas ut audio clarissimis ingenij monumentis illustrat Negabit Cōtarinus vir omni laude cumulatus: Negabunt denique reliqui eiusdem ordinis principes, qui sapientiae studia colunt quos non paucos esse suspicor: sed eos tantum nomino quorū aliquod opus extat. Hoc autem fatebuntur multi viri eruditione praestantissimi, quos esset infinitum recensere, sese hac laudis iucunditate delinitos omnes labores sustinuisse: Hoc idem tu de te ipse fateberis: & omnes denique in quibus idem ardor existit, Magnū est enim voluptatem aspernari, blandimenta naturae respuere, uitae cursum in labore corporis, & in animi contentione conficere. Laudis igitur illecebris opus fuit, quibus animi a flagitiosa voluptate, ad honestam traducti neque dolorem ullum sentirent. Tanta

enim est, gloria dulcedo, ut illa semel capti quamvis sapientes non sint nullis invidiae telis infringi, nullis fortunae tormentis debilitari possint licet igitur omnes malorum tempestates sibi subeundas animadvertant, non tamen earum metu deterrentur, quo minus omnem operam, curam, & cogitationem in vnam virtutem conferant. Crede mihi ferre tantam contentionem animi non possent, nisi voluptate eximia laudis allekti fuissent. Multa sunt a nostris (dicam enim audacius) tanto animo suscepta, atque perfecta, ut omnem pene antiquitatem obscurant. Vt enim alias praeclaras contentiones omittam, illud certe facinus stupendum est, homines neque multitudine, neque opibus abundantes omnia maria transmississe, Indiam, & suis & maximorum regum praesidijs opibusque vallatam aperuisse, & in suam potestatem summa belli contentione rede gisse. Quid enim ego referam ingentes classes hostium depressas, innumerabiles exercitus exigua manu fusos: Persas & Arabas multis in locis superatos & ut nihil aliud dicam, regionem immenso spacio a Lusitania distantem, e Solimani hostis potentissimi faucibus ereptam, & contra ingentem Turcarum, & thracum multitudinem defensam atque conseruatam? Haec quidem tanta sunt, ut impium facinus sit ea humanae virtuti, & non potius auxilio Christi, qui nostris saepe praesentiam suam declarat, ascribere. Sed si est aliquid humanae indoli tribuendum, quae tamen ipsa in diuinis beneficijs numeranda est, nihil in nostris hominibus video, in quo tam multis generibus excellat praeter eximiam laudis cupiditatem. Si enim ad numerum

respicias, sunt paucissimi: si ad belli apparatus, aut rei militaris scientiam, nullo modo cum Turcarum opibus, & usu comparandi: si ad aliorum auxilia, Turcis omnia in nullis terris pacata, nostris autem propter religionis dissensionem vehementer infesta sunt. Sed illud est, nostros verae gloriae cupiditate incensos, neque vulnera, neque dolorem sentire, in gladios, & flamas irruere, omniaque vitae pericula dignitatis gratia negligere. Haec enim voluptas, quae ex laude percipitur illos adigit, ut ad mortem ante oculos positam alacri sane, atque fidenti animo gradientur. Ex quo facile constat, laudis suauitatem, non modo, ut ait Cambyses apud Xenophontem, summorum hominum laborem leuiorem efficere, sed etiam optabilem, atque iucundum. Si igitur praestantium hominum ingenia multis laboribus, & uigilijs lucem aliquam rebus humanis attulere: si uiri fortes, & magnanimi ut patriae consulere, vitae non pepercerunt: si postremo aliqui aetatem in clarissimis studijs consumentes sapientiam assecuti sunt: id certe est studio, & cupiditati verae laudis assignandum. Ea enim primam aetatem allicit, & in virtutis studium incendit, donec paulatim animos ad ipsam virtutem per se colendam, & amandam perducatur. Neque solum primus animi cursus, & impetus ad laudem eos fructus affert, quos diximus, sed multo etiam maiores & uberior effundit ipsa laus amplificata. Ex ea enim emulatio existit, quae stimulis languentem animum excitat & ad certamen virtutis accendit. Vt autem nihil est inuidia pestilentius, in eo enim pugnat ut non virtute propria, sed alienae

Virtutis extinctione principem locum obtineat: ita nihil emu-
 latione salutarius, nempe quæ non alienum decus obscurando
 sed ad parem, aut maiorē laudem nitendo ad summam dig-
 nitatem aspirat. Quod enim ferunt de Themistocle, quem
 gloria Miltiadis instigauit, ut omnem ætatem in virtute
 consumeret, quod etiam multo antiquior fama de Theseo pro-
 dit, qui Herculem imitatus bellum contra monstra omnia
 suscepit, patet latissime. Incredible enim est quantam vim
 habeat excellens virtus constanti omnium fama celebrata
 ad animos amore virtutis incitandos, & inflammandos.
 Quis enim est, quem non clarorum hominum gloria vehe-
 menter afficiat? Quem a somno non suscitet? Cui stimulos
 non admoueat? Multos enim libidini deditos accepimus, qui
 summorum hominum claritate incitati repente ad studia
 honestatis exarserint: quod minime mirandum est. Quas
 vis enim pars illa animi nostri, quæ cœlestis habenda est, sit
 plerumq; vitijs in terram depressa, & quasi demersa: tamē
 ubi primum aliquam honestatis speciem intuetur, ad memo-
 riam suæ naturæ reuocata, amore honestatis accenditur.
 Quantum igitur potest, enititur ut a vitijs emergat, & qua-
 si renatis pennis, quas nefariæ cupiditates inciderant in altum
 euolet. Inde autem oritur illa præclara contentio inter vir-
 tutis amatores excitata, dum nemo alijs æquo animo cedit,
 sed singuli potius dant obnixæ operam, ut inter omnes excel-
 lant. Hoc autem certamine iniecto, quis non uidet quanta
 sit futura bonorum affluentia? Illa enim ciuitas plane beata
 est, in qua non figulus figulo inuidet, ut ait Hesiodus, sed sa-

DE GLORIA

derit sese neque cum mediocri dignitate præditis esse confere-
 rendum: ingentes illos spiritus, quos arrogãtia non ferenda
 sumpserat, statim deponet. Quod quidem in omni genere
 cerni potest. Etenim quis est poeta paulo sanior, qui non se, cū
 in Homerum, aut Maronem, respexerit, protinus abiiciat?
 Quē oratorē Demosthenis, aut Ciceronis vbertas, & āpli-
 tudo non modestum reddat? Cuius imperatoris insolentiam
 res ab Alexãdro, aut Casare gestæ non frangãt? Cum igitur
 hæc natura rerū sit, vt semper nos nostri poeniteat, quo-
 ties mentis aciē ad altiora conuertimus: quid tandē Christia-
 nis hominibus euenturum suspicamur? Est enim hominis
 Christiani munus nō modo mundiornatum, & magnificē-
 tiam intueri: sed longe altius extolli, naturæque totius archi-
 tectum assidue contēplari. Sic igitur fit, cum animus in cor-
 pore manens e corpore tamen studio, & agitatione mentis
 excedit, et quoad fas est diuinæ virtutis lucē videt: vt se repē-
 te suaque ōnia, & quicquid antea āplum, & illustre cēsebat
 humile & obscurū iudicet: nihilque in uita pulchrum & ho-
 nestum existimet, quod nō senserit esse claritate illa diuini
 luminis illustratum. Omnes igitur humanas opes, siue illæ
 ad corporis cultum, siue ad ornatum animi pertineãt, parui-
 faciens, ita exardescit ad illius diuinæ formæ cupiditatē, vt
 nihil aliud cogitet, nihil cupiat sed potius omnibus corporis &
 animi viribus ad sūmum illud bonum fruēdum incitetur.
 Hoc autē tā illustri spectaculo multo clarior in dies atque
 altior fit. Cū enim amore dei flagret, mentē ad illius aspe-
 ctum ardēter excitat. Quo autē magis illo aspectu quantū

potest in hac vita fruitur, eo vehementius inflātur. Sic autē euenit, vt progressio in diuinā naturā cognitione amorē augeat: Amor autē auctus clariorē in dies cognitionē efficiat: atque ita tandē homines alta quadā mente pręditos ad sui contēptū quotidie magis inducat. Auget etiam interim vehemēter humilitatē, quod in illa cęlesti luce multa nostra vitia, quę antea latebāt, clare cernimus, ita vt quo magis immēsā summi illius rectoris bonitatē agnoscimus: eo facilius nostrę naturę imbecillitatē, atque corruptelā agnoscamus. Inde autē fit, vt eadē opera, & Deum ardēter amemus, & in nostri odiū quodā modo veniamus. Accedit deinde, quod intelligimus non posse nos viribus nostris aut virtutē colere, aut dignitatē vllā tueri: sed immanē libidinē, & insignē turpitudinē vbi primū a Deo scelere nostro seiungimur in animis nostris dominari. Tum illud quantū valet etiā ad infringendā hominū insolētiā, ingētes illas cęlitū copias diuino splendore lucentes animo contueri? Qui enim illorum siue præstantem naturam, siue pietatem excellentem, siue dignitatis amplitudinem consyderauerit: se ipsum abiciet, animaduertens nihil in rebus humanis esse cum illa tanta claritate comparandum. Postremo videmus etiam innumera bilem hominum multitudinem diuina quadam virtute atque gloria florentem, & in terris quodam modo cęlitum dignitatem moribus, & institutis vitę consecutam, ad quam respicientes necesse est, vt nos ipsos pro nihilo reputemus. Quod si illa angelorum agmina tam diuino splendore fulgentia Dei comparatione nihil sunt: & si vni

DE GLORIA

uersum genus humanum ad angelos collatum abiectum natu-
 ra, & humile iudicamus: quid tandem faciet is, qui uiderit
 sese ne cum hominibus quidem summis esse conferendum? Quo
 modo enim is qui Deum sibi sequendum, & imitandum esse
 sentit, insolenter efferri poterit, cum intellexerit sese a multis
 etiam hominibus in hac uita manentibus dignitate uictum
 atque superatum? Homo cum his excubans atque pernoctans
 curis, nullo modo turgebit unquam inani iactatione furenter
 elatus: ut uident qui nihil amplum cogitant: sed potius om-
 nes suas opes valde despiciet. Contemnet enim sese, contemnet
 homo excellenti ingenio, animoque maximo praeditus: qui si
 mentis oculos humi defixos haberet: idque tantum magnum
 existimaret, quod esset fragile & caducum, & istis bonis
 quae hominum vulgus inaniter admiratur, abundaret,
 quam sibi ipsi placeret? Quam fastidiose tenuiores despi-
 ceret? quam intoleranda superbia, & amentia duceretur? Ergo
 ut superbia nascitur ab animo abiecto, & in terram demerso
 ita humilitas ortum habet ab animo magno, nihil quod quidem
 non sit diuinis & aeternis opibus exaggeratum magnum &
 excelsum iudicante. Considerate igitur quam excellenti ani-
 mo sint illi quos nostra loquendi consuetudine humiles appella-
 mus. Nihil est enim in rebus humanis quantumuis insigni
 specie dignitatis excelsum, quod non facile contineat, & infra
 se positum esse ducant: nullis opibus, nullis facultatibus, nullis
 ornamentis humana industria, & studio paratis contemni esse
 possunt: ipsam denique gloriam a uirtute uera profectam, quae ho-
 minum commemoratione uiget, non aspernatur illi quidem, cum

se ad virtutē natos, et gloriā esse comitē virtutis intelligāt, sed eam nescio quomodo multo maiora sibi proponentes quotidie magis despiciunt. Nā omnia quātum vis magna, & excelsa exigua putanda sunt, cum est aliquid amplius, & magnificentius. Licet igitur ad omnes homines, qui vbiq̄ue sunt, quacunque in ora atque parte terrarum eorum fama permanare possit: nihil tamen quod quidē sit terrae spatij includum illis magnum esse potest, qui coeli etiā cōplexum angustiissimum putāt. Neq; possunt vllō modo omnibus huius vitae bonis satiari, qui sēper immēsas opes & infinitas desiderant. Nihil enim optant ardētius, quā humanis opibus spoliari, vt diuinis cōpleantur. Hāc illos cura sollicitat: hic ardor eorum mentes inflāmat: hoc illos desiderium in lachrymis & fletu versari cogit. Qui quidē fletus non est imbecillitatis sed diuinæ virtutis argumētum. Cum enim diuinæ conditionis participes fieri concupiscāt, molestissime ferunt sese corpore diutius, quasi quodā ergastulo detineri, & non protinus ex his terrarum angustijs in illā cōlestē regionē euolare. Illius autem gloriæ cupiditate incensi rapiuntur, quæ non peruulgato virtutis splendore, aut prædicatione hominū continetur: sed quā diuinæ lucis claritas efferet, quā cœlestis dignitas excitabit, quæ viget memoria seculorum omnium: de cuius amplitudine nunquā eternitas ipsa cōticescet. Hāc igitur expetentes angelorum theatrum sibi proponunt omnesque cœlestes, quos sanctæ literæ principes, & potestates, & diuinæ maiestatis sedes, alijsque nominibus ardoris & sapientiæ significātibus appellant, ante mentis oculos sta-

DE GLORIA

tuunt: his iudicibus seruiunt, his spectatoribus placere, horum
testimonio comprobari cupiunt. Atque postremo, quod est lo-
ge maximum, in illius summi domini testimonio, & seretia
onem gloriae magnitudinem sitam esse cospiciunt: & ad illam in-
credibili animi cursu, studioque contendunt. Spe igitur illius
claritatis erecti gaudia maxima percipiunt, intelligentes in
illius demum gloriae studium esse omnibus viribus incumben-
dum, quae Christi beneficio, numine, & laudatione continetur.
Nam si laudatoris amplitudo ad dignitatis amplificationem
pertinet: quid esse potest Christi maiestate magnificentius?
Si verum iudicium incerta gloriae ratione requirimus Deus
solus intimos hominum sensus perspectos habet. Si laudantis
constantiam attendimus: diuina mens nullam in omni aeternita-
te potest habere mutationem. Si lucem & celebritatem conside-
res: tunc clarorum hominum laudes coram omnibus angelis,
& hominibus illustrabuntur. Si ad diuturnitatem animadu-
ertas: nullum finem sunt ullis unquam seculis habiturae. Quid
igitur illa gloria diuinius, quam mentes castae in illa coelesti re-
gione consequentur? Est enim dignitate laudatoris immensa
spectatorum celebritate clarissima: diuturnitate temporis infi-
nita. Haec est caelestis illius ciuitatis conditio, in quam tandem
omnes qui verae laudi seruiunt, accipiendi sunt, diuinis laudi-
bus abundare, splendore diuinae lucis illustrari, diuina gloria
florere. O sedes illas beatissimas, diuinaque domicilia, in quibus
homines pietate praestantes locati, nec vitis infici, nec de formi-
tate maculari, nec tormetis inuidiae conuelli poterunt: sed exper-
tes omnium malorum, aeternisque praesidijs & ornamentis mag-

nificētissime redundātes, gloria īmortali circumfluēt. Saluete ciues caelestes qui ab hac erūnosa vita in illā aeternā domū excessistis in qua diuinis opibus exculti, sūmisq; bonis affluētēs aeternis gaudijs triumphatis. Vos soli demū estis beatissimi iudicādi, quorū vita est ōni bonorū, copia cumulata, quorū laus emori nō potest, quorū nomē nulla vnquā obscurabit obliuio. Vestrū decus ōnes coelites intuetur nomē vestrū sūmus ipse Deus qui vos sibi adoptauit āplectitur, a quo lucē accipientes, & in illius naturā quodā modo cōuersi diuinæ formæ pulchritudinē estis illius beneficētia cōsecuti. Quis hāc gloriā animo prospiciēs nō optet quāprimum ab hac turba, & colluione discedere, & in cœlum continuo migrare? Quanta enim tādē voluptas erit inter āgelos numerari: piorum animorum caribus interesse: laudibus diuinis extolli: atq; postremo, quod caput est, sūmo illi cœli dominatori nutu ōnia regenti, pura s; mētes immēsa luce collustrāti, & sūmis aeternisq; gaudijs cumulāti perpetuo copulari? Sed de gloria illa, atq; diuinis præmijs pijs a Deo cōstitutis ineptum erit fortasse plura differere. Nec enī oculis cerui, nec auribus accipi, nec mēte & cogitatione cōprehēdi in hac vita possunt. Superat enī, atq; lōgissimo quidē interuallo superat eorum magnitudo, ōnē humanarum cogitationum intelligentiā & facultatē. Hæc igitur verbis exprimere non possumus at eorum cupiditate incēdi, & incitari possumus. Quaresi nos excellēs decus allicit: si pulchritudo laudis inflāmat: si stimuli gloriæ concitant: veram virtutem é qua sola verū & aeternum decus emanat ardētī studio colamus: &

CHRISTVM Optimum Maximum totius l. cne

DE GLORIA

statis, & gloriae celestis architectū castissime veneremur: & ab illo supplicibus verbis contēdamus, ut nos ad immortalē gloriā extollat, neque solum caelestibus bonis afficiat, sed etiā Deos faciat. Hæc mihi modo in mentē venerunt, quæ de gloria disputarē. Quæ quidē, ut videtis ab imitijs natura profecta piorum hominum mētes in cœlum tādē deducit. Tu igitur Augustine, si perstas in sētētia, ut gloriā vituperādā existimes, non quod te dignum est facies. Animi enim tui indoles postulat, ut eā quātum possis ornes, & augeas, & interim ad sūmum, imortaleque decus aspices. Tu quidē, inquit Augustinus, cum orationis longitudine, tum conclusionis elegantia, & gravitate perfecisti, ut nec iā liceat, nec libeat sententiā tuā refutare. Nox enim nos ut videtis nec opinātes oppressit: & epilogus iste tantā mihi voluptatē attulit, ut omnē cogitationē cōtra differētiā sustulerit. Reliquum igitur est, ut ad gloriā illā, quā in fine orationis attigisti, omnibus velis, & remis contēdamus. Quā velle, inquit Metellus, ut Calcena noster, atque Lupus adessēt, ut aliquē etiam fructum ex hoc sermone perciperēt. Non est inquā cur id moleste feras. Ego enim hæc licet mādare statuo, ut non illos modo, sed reliquos etiā amicos participes huius nostri sermonis efficiam.

Q V I N T I E T V L T I M I L I B R I D E G L O R I A

F I N I S .

Fui hoc opus excusū Conibricæ à Frācisco correa & à viro eruditissimo Pelagio theologiae doctore examinādorū librōrū muneri præfecto cōprobatū. A. D. M. D. xlix. M l iiii

119

